

bij de pastorale taak van de kerk om ook mensen op te vangen die slachtoffer zijn geworden van de kredietcrisis. Dat is helemaal niet gek. De kerk kan aan het begrip 'waarde' een eigen betekenis geven en daarmee deze mensen troosten en moed bieden."

De taal van de financiële crisis is heel religieus, zegt Kalsky. „We horen dat het gaat om een crisis in vertrouwen, een crisis in het geloof in de markt, het geloof in de financiële sector, in de beurs. Bij deze crisis gaat het dus niet om harde feiten, maar om gebrek aan vertrouwen. Zo gek is het niet, dat de Church of England dan de boodschap uitdraagt dat alleen dat betrouwbaar is, wat gebaseerd is op reële en blijvende waarden. Niet de hype van de beurs volgen, maar rustig stilstaan bij wat werkelijk waardevol voor je is. Lekker saai, dus."

Is het goed dat een kerk deze tijd de gelegenheid biedt voor gebed om, bijvoorbeeld, lagere hypotheekrente, of behoud van een baan? „Soms leeft het idee dat bidden iets is wat je doet als niets meer helpt," zegt rabbijn Elisa **Klapheck**.

„Maar dat is te gemakkelijk gedacht. Bidden is niet een simpele handeling voor zielepieten, maar een moeilijke handeling, die oefening vergt en concentratie. Met bidden breng je jezelf in een andere, hogere dimensie."

Past daarbij wel te bidden om triviale, aardse zaken als lagere rente? „Een vrouw die zwanger is, bidt om een gezond kind", zegt Klapheck.

„Ook dat zou je egoïstisch kunnen noemen. Het bidden voor jezelf is een eerste stap, is een entree. Maar het op jezelf gericht zijn is ook een kwestie van opkomen voor je rechten." Bovendien heeft het ook een bredere uitwerking, zegt Klapheck. „Mensen die vaker bidden, beseffen dat een gebed invloed heeft op de gemeenschap, óók een gebed dat in eerste instantie op jezelf is gericht.

Zo bidt een moeder die een gezond kind wil, tegelijkertijd voor al die andere zwangere vrouwen die dezelfde wens hebben." Nee, zegt Klapheck, dat is niet egoïstisch. „Het is gebruik maken van de kracht van het gebed. De positieve energie die zo ontstaat, heeft een goede invloed op de gemeenschap."

Als rabbijn weet Klapheck dat in het jodendom de inzet van het gebed is om het concrete leven te heiligen. Zo vergroot bidden het verantwoordelijkheidsgevoel. Er komt een verbinding tussen het profane en het heilige.

„Troost aan gedupeerden is niet de enige taak die de kerk nu heeft" zegt Manuela Kalsky. "Aartsbisschop van Canterbury, Rowan **Williams**, moet ook met bankdirecteuren praten over een ethisch verantwoorde manier van bedrijfsvoeren. Het huidige systeem is corrupt. Dit heeft wereldwijd gevolgen. Sociale gerechtigheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid, dat moeten richtsnoeren zijn voor echte welvaart. De kerken zijn er niet om de markt te ondersteunen, maar om vanuit hun zicht op de werkelijkheid financiële leiders op deze waarden te wijzen."

Juist als het gaat om de tegenstelling tussen het particuliere belang en het welbevinden van de grotere gemeenschap, hebben religies een taak, vindt Elisa Klapheck.

„Deze crisis maakt duidelijk dat niet globalisering het probleem is, maar privatisering", zegt ze. „Alles wat maatschappelijk belang heeft, zoals zorg, onderwijs, openbaar vervoer, komt in particuliere handen. Ook het heel grote geld is geprivatiseerd. Zo krijgt in een globale setting het eigenbelang de overhand.